

SİVAS YÖRESİ ÖRNEKLERİ İLE TÜRK HALK İNANÇLARINDA AŞERMEK/ YERİKLEMEK

Dr. Yaşar KALAFAT*

Aşerme / Yerikleme Türk halkları arasında çok yaygın bir inançtır. Biz, bu inançla ilgili çalışma yaptığımız Balkanlar, İdil- Ural Bölgesi, Kırım- Kafkasya, Altaylar, Ulug- Türkistan ve Orta Doğu'dan tespitler yaptık. Bulgaristan¹ ve Romanya Türkleri arasında özel çalışmalar yapıldığını da biliyoruz.

Türk destanlarında Aşerme² ve kelimenin etimolojisine dair yapılmış çalışmalar da bilinmektedir. Türk destanlarından; Manas, Dede Korkut, Tahir ile Zöhre, Asuman ile Zeycan, Kerem ile Aslı'da aşermek geçmektedir.

Merhum Sivashlı halk bilim hocamız Sedat Veyis Örneğin, Aşermeyi, fizyolojik bakımdan kadın bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilme ya da içilme arzusudur. Bilinç altında yatar ve anolojik (benzetmeli) büyüünün etkisiyle de yeğlenmektedir. “Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi” veya “Ye tatlıyı doğur atlıyı” tekerlemeleri ile olayı özetlemektedir. Aşermenin etimolojisini; aş yerme, aş beğenmeme, şeklinde yapmaktadır. Bu vesile ile aşermek, aş yemek, aş çalmak, yerikleme, başı kel olmak, başı döngün olmak, başı bozuk olmak, başı bulanık olmak, göynü kötü olmak tanımları üzerinde durmaktadır.³

* ASAM Kafkasya Masa Başkanı

¹ Ahmet Tecimen, Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği, Ankara 1995 sh. 176-187

² Mehmet Aça, “Türk Destanlarındaki Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnançlarıyla Olan Bağlantısı **Milli Folklor**, 1997 S. 34 sh. 78 –81

³ Sedat Veyis Örneğin, **Türk Halk Bilimi**, Ankara, 1977 s. 134-135

Yıldızeli ve çevresi halk inançlarında hamile hamının canı et veya bal ister. Başka yiyeceklere de aş erir ve çok kere hamile kadının canı ekme ve ekşi şeyler yemek ister, aş eren hamile hanımlar kendi evlerinde pişirilmiş ekmeği yemezler, onlara ekmeklerini komşuları pişirir. İnanca göre, canı ekşi, acı ve tuzlu yiyecekler çeken gebenin oğlu olur, canı et yemek isteyenlerin ise kızı olur.⁴ Bu inanç Sivas – Zara’da da vardır.⁵

Anadolu’da aşerme ile ilgili inançlarda hamile kadının canın istediği şeyin muhakkak temin edilmesi gerektiği inancı vardır. İnançın tamamen beslenme ile ilgili olduğu kabul edilir. İstenilenler muhakkak pahalı veya kıymetli şeyler değildir. Bunlar genellikle temini zor şeylerdir. Mesela az yapılan bir tatlı, yazın kış meyvesi ve kışın da yaz meyvesi gibi. Hamilenin isteğinin yerine getirilmemesi halinde bebeğin bir yerinde noksanlığın olacağı inancı Sivas yöresinde de vardır.

Türkmenistan’da karanlıkta yemek yiyen eşlerin çocuklarının hırsız olacaklarına inanılır. Türkiye’de hamile kadın kime özlem ile bakar ise, doğacak çocuğun o kimseye benzeyeceğine inanılır. Amasya ve Samsun yöresindeki bir inanca göre aşeren kadın çekim halindedir. O an rastladığı şeyi, adeta ceviz ağacı gibi çeker.

Ankara –Keskin yöresi Türkmenleri arasında bir aşerme hikayesi anlatılır. Buna göre aşeren bir kadın fakir komşusundan et yemeği ister, fakir komşu çaresizlik içinde kedisini kesip aşerene duyurmadan ona ikram eder. Sonra bu kadını hacda görürler. Aşerme isteğinin temini çok önemsenir veya sevap sayılır. Bir tekerlemeye göre “yaz buza yerikler kış göbeleye (mantar) yerikler”⁶. Ankara’daki **Karyağdı Sultan Yatırının** efsanesine göre, Sultan, Allah’dan yazın kar ister, Allah kar verir ve Sultan hakka yürür.

Trabzon, Bayburt ve Gümüşhane’de yaşayan aşerme ile ilgili bir inanca göre, aşeren hamile kadına canının çektiği şey verilmez ise, doğacak çocukta bir arıza olur. Doğumdan sonra aşerilmiş ise, emzikli kadının göğsünün şişeceğine inanılır. Önlem olarak aşeren kadın

⁴ Özlem Aslan “Yıldızeli ve Çevresindeki Alevilerin Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme” Ç.Ü. Sos. Bil. Ens., Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2001.

⁵ Yaşar, Kalafat, **Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları**, Ankara 2000 s. 30

⁶ Yaşar Kalafat, **Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen...**, s. 30

“**bismillah**” deyip kendi parmağının emmelidir.⁷ Aşerme ile ilgili Sivas’da da hikayeler anlatılır.

Aşeren kadının, aşerdiği yiyeceğin temin edilmesi gerektiği inancı Suriye Türkmenlerinde de vardır. Buradaki inanca göre aşerilen besin temin edilmez ise çocukta sakatlığın yanı sıra vücut lekeleri de olur. Bu yörenin Türkmenlerinde aşermeye “**Süt humması**” da denilir. Böyle hallerde arzulanılan yiyecek bulunamaz ise, **yedi** ayrı kapıdan (evden) yağ, bulgur v.s. toplanılır, yapılan yemek aşeren anne adayına verilir. Soylu ailelerin gelini kızı, canının çektiği şeyi söylemez “ayıp olur” diye çekinirler. Aşerme dönemi olarak burada hamileliğin 3.-4. ayma tekabül eder. Aşerdiği halde temin edilmeyen meyve ve sebze benzer annenin vücudunda benler oluşur.⁸

Nahçıvan Türklerinde Yerikleyen kadının canının çektiği yiyecek temin edilmez ise, kadın dayanılmaz acılar çeker. Böyle anne adayları duvar sıvası, toprak dahi yiyebilirler.⁹ Amasya, Kırgızistan ve Kazakistan, Ahıska Türkleri arasında da aşerme / **Yerikleme** inancı çok yaygındır.

Uluğ Türkistan’ın bir çok yerinde ve Aras Vadisi’nde aşerme, yerikleme olarak bilinir. Tatmin olmamış, yerikleyen annenin vücudundaki lekeye burada “**yerikleme nişanı**” denilir. “Aşermekle olan avradın yüreği neyi çekse mutlaka tapılmalıdır.” inancı vardır. bebek bekleyen kadın talep etmese dahi komşusunda nefis bir yemek olsa hamile kadına o yemekten gönderilir. Göndermek sevaptır, göndermemek günahtır inancı vardır.¹⁰

Aşerme Sivas ve yöresinde de bir nefis meselesidir. Kokuyu alan gelinin nefsi çekebilir. Yiyecek ve içeceklerde daha ziyade; çocukların, fakirlerin ve hamilelerin nefsi etkili olur. Nefsi kalmasın diye en azından tattırılır. Bir tadımlık almaya “**nefsi körleme**” denir. Helva kavrukluduğu zaman da kokunun gittiği ve kokuyu olan herkese dağıtılır.

Esasen, Aşerme veya Yerikleme, Erbil, Anadolu ve Makedonya Türklerinde kısmen unutulmaya yüz tutmuş soylu bir inançtır. Tıbbî izahında her ne kadar minarel, vitamin veya protein eksikliği var ise de,

⁷ Yaşar Kalafat a.g.e., s. 59

⁸ Yaşar Kalafat, **Karşılaştırmalı Bayır–Bucak Türkmenleri Halk İnançları**, Ankara 1996

⁹ Yaşar Kalafat, **Güney Kafkasya, Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, Ankara 2000 sh. 9

¹⁰ Yaşar Kalafat, **Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen...**, s.,178

sosyal dayanışmayı, komşuluk ilişkilerini güçlü tutan bir yönü vardır. Mitolojik derinliklerinde bize göre **kişioğlu kültü** bulunmaktadır.